

Renmarkskommittén
N 2021:02

PM 9 – Anteckningar från möten med samiska organisationer och förbund

Innehåll

Sáminuorra	2
Riksorganisationen Same Ätnam	4
Landsförbundet Svenska Samer	9
Boazoeaiggádiid oktavuolta (Renägarförbundet)	13
Svenska Samernas Riksförbund	20

Sáminuorra

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Sáminuorra framförde bland annat följande.

Om Sáminuorra

Sáminuorra är en riksungdomsorganisation i den svenska delen av Sápmi, med systerorganisationer Norge, Finland och Ryssland.

Sáminuorra arbetar för att tillvarata och främja alla samiska ungdomars intressen och rättigheter, oavsett bosättningsort och sysselsättning. Organisationen är medlemsdriven, vilket innebär att det är medlemmarna som bestämmer vilka frågor som ska drivas och vilken verksamhet organisationen ska ägna sig åt.

Om upplägget för utredningen

Sáminuorra ser det samiska självbestämmande som centralt. Samerna måste ges inflytande över de frågor som berör dem. Det finns i det hänseendet en oro för att den parlamentariska kommittén inte kommer ta tillvara samiska intressen. Staten kan inte gå in och ta rättigheter från någon för att ge dem till någon annan. Eventuella omfördelningar inom det samiska folket måste komma inifrån det samiska folket.

En ny rennärlagslag måste förbättra situationen för samerna. Det är viktigt med en juridisk grund i utredningen. Juridiska rättigheter bör inte politiseras.

Om samiska ungdomar och deras framtidsförutsättningar

Det är viktigt att förutsättningarna finns för renskötande ungdomar att göra valet att fortsätta med renskötseln. Unga renskötare hotas ständigt av såväl klimatfrågan som skogsfrågan. Grön omställning kan vara bra, men det måste beaktas att mycket av den omställning som nu diskuteras bygger på att traditionella samiska marker tas i anspråk för gruvor, vindkraftverk och vatten. Renbetesmarkerna försvinner och med dem förutsättningarna för renskötseln. Renskötseln är stommen i den samiska kulturen och det måste läggas resurser på att bevara den.

Samiska ungdomar är överrepresenterade när det kommer till psykisk ohälsa, vilket flera undersökningar visar. Det kräver åtgärder. Inom kort kommer Sáminuorra att hålla en hälsokonferens som ska adressera problemet.

Om Sáminuorra utbildningsarbete

Sáminuorra har med stöd av projektbidrag från Utbildningsdepartementet genomfört utbildningsinsatser i skolor runt om i landet. Syftet har varit att motverka fördomar och sprida kunskap om samisk kultur. Många ungdomar känner inte till den samiska kulturen. Ett vanligt missförstånd är t.ex. att alla samer håller på med renskötsel eller samiskan är ett utdöende språk. Utbildningsinsatserna har varit mycket uppskattade och är något som de gärna fortsätter med. Det kräver dock nya projektmedel, allra helst att projektet görs permanent.

Om hot och trakasserier

Som ung same i t.ex. Kiruna eller Gällivare ser man dagligen rasismen mot samer, och då i synnerhet mot renskötande samer. Efter Girjasdomen har det eskalerat. Renar har skjutits och samiska vägs skyltar har dragits ned. Det är också mycket rasism via sociala medier. Många samiska ungdomar väljer att inte berätta om sitt samiska ursprung, särskilt inte på sociala medier. Man vet helt enkelt vilken våg av hot och hat det skulle väcka.

Deltagarna från Sáminuorra har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Riksorganisationen Same Ätnam

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Same Ätnam framförde bland annat följande.

Om Riksorganisationen Same Ätnam

Same Ätnam är Sveriges äldsta samiska riksorganisation. I det samiska civila samhället finns två tunga organisationer: Svenska Samernas Riksförbund (SSR) och Same Ätnam. SSR är en stark aktör för rennäringen och Same Ätnam är en stark aktör för det samiska kulturarvet.

Organisationen bevakar och tillvaratar samiska sociala och kulturella intressen som till exempel språkfrågor och sameslöjd. Slöjden är en mycket viktig del av det samiska kulturella uttrycket. Att kunna slöjda och exempelvis klä sig i samisk dräkt är ett uttryck som är möjligt att använda även för dem som saknar det samiska språket.

Same Ätnam organiserar både urbana samer och samer i det kärnsamiska området. Same Ätnam verkade starkt för bildandet av Sameslöjdsstiftelsen. Just nu pågår ett generationsskifte inom organisationen och Same Ätnam arbetar för att återigen få till en ungdomsorganisation. Många samer, särskilt de unga, har återtagit sitt kulturarv under de senaste åren, vilket har gett Same Ätnam vind i seglen. Medlemmarna i Same Ätnam utgörs främst av olika sameföreningar, men även av många enskilda personer.

Same Ätnam verkar för all samisk kultur; det vill säga även markanvändning, jakt och fiske. Tidigare har organisationen haft ett särskilt utskott för jakt och fiske men numera får man inte tillräckligt med medel för att ha kvar den verksamheten. I Same Ätnams organisation finns numera en arkivarie – Mikael Jacobsson – som är till mycket stöd och hjälp. Mikael Jacobsson arbetar vid Skogsmuseet som har tre stora samiska samlingar och som håller på att byta namn till Skogs- och samemuseet. Same Ätnams stora slöjdsamling är deponerad där.

Om upplägget för utredningen

Direktiven till utredningen är väldigt omfattande. Det är många komplexa frågor att sätta sig in i. Det är också svårt att ha synpunkter på enskilda delar i direktiven eftersom alla frågor hänger ihop. Det är viktigt att ha med sig att den här processen behöver få ta den tid som krävs. Många frågor som kanske först verkar perifera har betydelse i det pussel som utredningen nu

ska lägga. Det finns jämförelsematerial att inspireras av i arbetet kring världsarvet Laponia – Laponiaprocessen – som tog betydligt mer tid än beräknat i anspråk.

Det viktigaste för Same Ätnam är att hela det samiska folket måste knytas tydligare till renskötslagstiftningen. Många samer har utestängts från att bruka sin traditionella kunskap och man måste i det här skedet försöka återskapa ett enat samiskt folk. Det samiska folket har brukat land och vatten i generationer. Statliga åtgärder har splittrat folket och skapat trauman. Staten har delat upp samerna i samebymedlemmar och icke samebymedlemmar och flyttat alla rättigheter till samebymedlemmarna. Staten har konfiskerat många enskilda samers renmärken även i modern tid. Staten har tvångsflyttat samer och tvingat nordsamiska familjer att själva välja ut vilka som skulle få flytta och vilka som fick stanna kvar. Sedan har de flyttats till sydsamiska områden helt utan hänsyn till de samer som redan bodde där. På det här sättet har staten satt split mellan samer. Det handlar om ett kolonialt arv som orsakat mycket smärta.

Same Ätnam arbetar aktivt i den försoningsprocess som förmodligen kommer utmyнна i tillsättandet av en sanningskommission, och har stora förhoppningar om den processen. Lösningen på de här frågorna är sannolikt inte att alla samer ska få exakt samma rättigheter till att använda land och vatten – det rör sig ju om ändliga resurser – men något måste göras för ökad jämlikhet mellan samerna.

Om jakt och fiske

Älgjakten uppfattas som den del i utredningen som kommer att bli svårast att hitta en samförståndslösning kring. Älgjakten är helig för många människor i norra Sverige och känslig att prata om.

Det finns inte utrymme för någon särskilt ökad jakt utöver den som sker i dag – det är helt enkelt inte möjligt att låta älgjakten påverkas så mycket av den här utredningen. Just älgjakten är det som verkar allra svårast att komma överens om. Svenska jägareförbundet är en väldigt stark opinionsbildande organisation som har stor politisk betydelse. Kanske måste man lyfta ut älgjakten ur utredningen på något sätt eftersom det inte är en enhetligt samisk fråga hur älgjakten sköts.

Älgjakten räcker inte till att alla samer utanför samebyarna skulle kunna få jakträtt. Man kan inte bara sprida ut en så begränsad resurs på många fler jägare. För fisket däremot borde ett ökat uttag på många platser vara fullt möjligt. Det finns inte skäl att befara någon stor invasion av fiskare om fler samer ges fiskerätt – de som fiskar i områdena har redan någon form av koppling dit, till exempel som markägare. Att fiskesamerna, som har fiskat sedan urminnes tider, i dag måste betala inträngsersättning till samebyarna är problematiskt.

Möjligheten att få ta virke till slöjdmaterial – rötter och liknande – är också något som borde tillkomma alla samer oavsett samebymedlemskap. Småviltsjakten borde också kunna tillkomma alla samer.

När man tittar på samiska jakt- och fiskerättigheter kan det vara intressant ur en historisk kontext att titta på skillnaderna mellan fjällrenskötsel och skogsrenskötsel. I en historisk kontext är det ett problem att skogsrenskötseln varit så diskriminerad, medan fjällrenskötseln på grund av statens idéer om rasbiologi och att ”lapp ska vara lapp” har getts hög status. Det vore dock bra om de förslag som läggs är ägnade att skapa samsyn mellan samer och inte fördjupar sår mellan till exempel skogssamer och fjällsamer eller mellan nordsamer och sydsamer.

Om en gemensam samisk förvaltning

När man tillerkänner fler samer deras rättigheter så kan det inte göras genom att man bara kör över samebyarna och deras medlemmar. En sådan åtgärd skulle inte stärka det samiska folket utan orsaka ny splittring. De som arbetar med renskötsel måste ju anpassa sig till att markerna avgör hur många djur man kan ha. De måste också ha lugna förutsättningar att sköta sina renskötsel företag.

Samebyn är rent faktiskt väldigt lik en ekonomisk förening. Det vore därför problematiskt att öppna den på det sätt som föreslogs av Rennäringspolitiska kommittén. Man måste tänka på ett annat sätt. Samebyn är en egen enhet och dess medlemmar är skyldiga att delta i samarbetet kring renskötseln, till exempel genom att sköta renstängsel och gemensamma anläggningar. Samebymedlemmarna har lagt ner ekonomiska resurser i de här anläggningarna. Den här sortens skyldigheter och tillgångar kan inte delas upp på alla de personer som har sitt ursprung i samebyn, men som kanske numera bor på en annan ort.

De samiska rättigheterna kan alltså inte tas i anspråk genom att man styckar upp dem på en mycket större grupp. Rennäringen är väldigt konkurrensutsatt och renskötseln är en enormt viktig kulturmarkör. De som ska arbeta med renskötsel behöver också ha utbildning och kunskaper om renskötseln – det är inte något som vem som helst kan börja med.

Samtidigt är det inte så enkelt som att den samiska kulturen har överförts mellan generationerna av en liten klick människor som är släkt. I många byar fungerar det så att bara barnen får samebymedlemskap, medan det i andra byar kan vara annorlunda. Det borde finnas något rättssäkert och enhetligt sätt att komma i åtnjutande av renskötselrätten. Det borde finnas en möjlighet för andra samer i området att kunna ta över när renskötare av olika anledningar, till exempel på grund av ålder, lämnar renskötseln – ett slags successiv och långsam övergång av rättigheterna till fler samer.

I dag är det många samer som nekas tillträde till sina föräldrars och far- och morföräldrars marker. Detta måste ändras. Det behöver inte handla om att alla ska kunna jaga, fiska och bygga renvaktarstugor överallt, men alla samer borde få röra sig fritt i markerna. En variant skulle till exempel kunna vara en möjlighet att övernatta i gemensamma samiska stugor och visten. Dessutom borde de vars renmärken konfiskerats få tillbaka dem.

Om Sametinget

Myndigheten Sametinget kanske inte fungerar perfekt, men något bättre finns inte i dagsläget. Det måste vara Sametinget som fattar beslut om en samisk gemensam förvaltning. Sametinget företräder hela det samiska folket och flera av de uppgifter som nu ligger på länsstyrelserna borde flyttas till Sametinget. Då skulle det också bli lättare att få acceptans för Sametingets verksamhet.

Med det sagt är Sametingets roll som en statlig myndighet som samtidigt har en parlamentariskt tillsatt del en märklig konstruktion. Den konstruktionen kan medföra att Sametinget ibland tvekar inför att göra tydliga ställningstaganden eller fatta kniviga beslut. Det är bekymmersamt när staten vältrar över alla svåra frågor som orsakar interna samiska konflikter på Sametinget. För att sådana frågor ska kunna lösas av Sametinget måste Sametingets anställda ges ett tydligt mandat att skilja på sak och person – det vill säga på sin tjänstemannaroll och på den politiska dimensionen.

Om samråd med samiska företrädare

Samiskt påverkansarbete är svårt att bedriva eftersom okunskapen hos icke-samer är så stor. Den tid man som samisk organisation får med makthavare eller beslutsfattare behöver ofta läggas på att utbilda dem om statens rasbiologiska politik och i övrigt om samisk historia och svensk kolonialpolitik.

Ibland verkar det som att man från politiskt håll bara vill samråda med samer för att det är en plikt, något som ska bockas av på en checklista, men egentligen är man inte intresserad av vad de samiska företrädarna har att säga. Hos myndigheter och universitet saknas ofta samisk kompetens helt. Det är helt enkelt inte meriterande att vara same i sådana sammanhang, utan en samisk bakgrund kan tvärtom ses som besvärande eller rent av som att man är partisk.

Det är inte heller okomplicerat för den som har en samrådsplikt att hitta vilka personer man ska samråda med. Inte ens inom en sameby är det lätt att få tag i rätt person.

För de samiska organisationer som ska delta i samråden är det svårt att hinna avsätta tid för alla möten och sätta sig in i frågorna inför dem. Same Ätnam får till exempel medel på bara några hundra tusen kronor per år. För dessa pengar ska man besvara remisser, bedriva utbildningsarbete, bistå universiteten i deras forskning och samråda med alla möjliga myndigheter och andra aktörer. Det här innebär att mycket av samrådsarbetet får ske på styrelseledamöternas fritid.

Detta är inte heller ett arbete man kan välja att hoppa av för att det blir för jäktigt, utan det måste bara utföras. Det är inte jämförbart med arbete som kan bedrivas i andra typer av ideella organisationer, som inom friluftslivet till exempel. Det här handlar om livsavgörande frågor som man från Same Ätnams sida behöver vara med och påverka.

Deltagarna från Riksorganisationen Same Ätnam har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Landsförbundet Svenska Samer

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Landsförbundet Svenska Samer framförde bland annat följande.

Om Landsförbundet Svenska Samer

Landsförbundet Svenska samer bildades i mitten av 70-talet, då under namnet Samernas Samarbetsnämnd. Förbundet ställde upp i valet till Sametinget 1993 men efter ett par mandatperioder bildades ur förbundet i stället Landspartiet Svenska Samer, som numera är representerat i Sametinget. Förbundet är numera en fristående, opolitisk samisk kultur och näringsorganisation som utgör en paraplyorganisation för förbundets medlemmar. Bland medlemmarna finns t.ex. Jakt- och fiskesamerna och Landspartiet Svenska Samer.

Om upplägget för utredningen

Direktiven är omfattande men det är svårt att säga om något bör läggas till direktiven eller tas bort. Det viktiga är att det sker en ordentlig utredning där alla delar beaktas.

När det gäller kommitténs sammansättning är LSS ett förbund av motsvarande dignitet som organisationer som Svenska Samers Riksförbund (SSR) och Riksorganisationen Same Ätnam. LSS brukar också behandlas så i samråd, remissförfarande och statliga utredningar och borde därför ha getts plats med en sakkunnig även i denna kommitté. Det räcker inte i det hänseendet att medlemmar i LSS företräds i kommittén, utan LSS perspektiv som paraplyorganisation saknas.

Om dagens situation för samer som inte är medlemmar i en sameby

Inom ramen för det samiska samhället råder i dagsläget många konflikter, vilket är mycket ledsamt. Staten har skiljt på vem som ska anses vara fullgod same och inte, vilket har lett till diskriminering. Samer som är medlemmar i en sameby har getts stort inflytande över andra samer och dessa andra samer är och känner sig diskriminerade. Även deras kulturarv är värt att föra vidare. Den kommande Sanningskommissionen kommer att vara viktig för att läka de sår som staten genom sin samepolitik har orsakat.

En grundläggande utgångspunkt för förbundet är att samma rättigheter ska gälla för alla samer. Det innebär att alla samer ska ha lika rätt till renskötsel, jakt, fiske och deltagande vid samråd. Varje same måste ges

möjlighet att göra sina egna livsval, oavsett om han eller hon har fötts in i en sameby eller inte.

Det är av avgörande betydelse att alla samer tillerkänns samma rätt till jakt och fiske för att kunna utöva sina näringar. Samer som inte tillhör en sameby känner sig dock inte bara diskriminerade när det kommer till jakt och fiske utan de tillfrågas inte heller vid samråd exempelvis inför uppförande av vindkraftsparkar eller andra intrång, trots att urfolksrätten går utanför samebyn. Lappskaftelanden hörde till samer också utanför dagens samebyar och dessa samer vill ha tillbaka rådigheten över sina områden. Vid avvittringen beaktades inte dessa samers rätt till land och vatten.

Den nuvarande situationen innebär att även om en same i området äger t.ex. en skog som har nyttjats av släkten i generationer vare sig kan ta virke eller ens ta sig dit med skoter utan medgivande från samebyn. Till skillnad från vad som gäller för andra markägare kan det t.ex. innebära att man nekas tillgång till platser av stor kulturell betydelse. Inte heller får man föra upp stugor för jakt och fiske, något som samebyarnas medlemmar gör i stor omfattning.

Det kan noteras att det inte bara är förbundets ståndpunkt att samiska rättigheter ska gälla för hela den samiska befolkningen. Vikten av att alla samer tillerkänns samma rättigheter är något som t.ex. den förste Diskrimineringsombudsmannen Peter Nobel pekade på i sin publikation *DO 1:90 – de fyra första åren*.

Förslaget från den Rennäringspolitiska kommittéen om att öppna upp samebyarna var i stora delar bra, även om förslaget innefattade en inbyggd hierarki inom samebyarna som var problematisk. Ett genomförande av förslaget hade öppnat upp för diskussioner som är nödvändiga för att nå resultat. Det finns redan i dag samebyar som är mer öppna för att släppa in fler renskötare, men när det väl kommer till omröstning så röstas sådana förslag nästan alltid ned.

Om skogssamer

Även inom gruppen av renskötande samerna har staten gjort och gör sig skyldig till diskriminering. Skogssamer har helt enkelt inte betraktats som riktiga samer.

I samband med tvångsförflyttningarna ansågs sameer som inte flyttade sina renar från fjäll till kust inte bedriva traditionell renskötsel. Vid tvångsförflyttningarna var det också flera renskötare norrifrån som stannade och blev kvar längs vägen, trots att de skulle ha fortsatt vidare. Detta trots att det fanns skogssamer med renbetesmarker i området. Det förekom dessutom att fjällsameer tog renar från skogssamerna eftersom de, med statens inställning i ryggen, ansåg sig ha bättre rätt till renarna. Varsamheten om platser av stor kulturell betydelse för de skogssamer som funnits i området långt innan fjällsameerna kom dit brister också. T.ex. tar samebyarna sällan sådana hänsyn vid sina samråd med exploatörer. I Lapputredningen från 1930 finns det namngivet vilka som skulle ha flyttat vidare.

Skogssamerna och deras förfäder har i lika hög grad som andra sameer brukat områden till jakt, fiske och använt sig av markerna. Skogssamerna har därmed bidragit till att upparbeta och upprätthålla den grundläggande rättsprincipen urminnes hävd och ska tillerkännas de rättigheter som följer av detta.

Skogssamebyar bedriver en mer intensiv renskötsel än fjällsamebyar, vilket innebär att man håller renarna närmare till sig. Sättet att bedriva renskötsel är djupt förankrat i skogssamekulturen och har överförts från generation till generation. Att kunna föra vidare kulturen till barn, barnbarn och efterkommande är precis lika viktigt som när det handlar om att ge förutsättningar för fjällsamekulturen att fortleva.

Det finns något djupt skavande i att samma sameer som av det allmänna har tvingats att gå i särskilda nomadskolor med en begränsad utbildning inriktad på renskötsel i dag inte tillåts bedriva renskötsel enligt renskötsellagen.

Om sametinget

Det är bra att Sametinget har getts uppdraget att se över hur samebyarna ska organiseras. Det bör även ligga på Sametinget att fördela resurserna och se över förvaltningen. Det finns modeller för andra urfolk som kan ligga till grund för en resursfördelning. Samebyarna skulle t.ex. kunna vara öppna för medlemskap även om renskötselresursen sedan skulle fördelas utifrån behov.

Samebegreppet som det förhåller sig till upptagandet i Sametingets röstlängd bör vara vägledande även i fortsättningen om det kommer till att avgöra vem som i legal mening är att betrakta som same.

Övrigt

När det gäller Vapstens lappskatteländ så kan inför kommitténs historiska utredningsarbete nämnas att dessa inte finns inskrivna i jordeböckerna. Bl.a. Lennart Lundmark har skrivit om detta i boken Mark och rätt i Sameland.

Deltagarna från Landsförbundet Svenska Samer har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Boazoeaiggádiid oktavuoha (Renägarförbundet)

Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna från Renägarförbundet framförde bland annat följande.

Om Renägarförbundet

År 1992 bildades ett nytt förbund för renägare Boazoeaiggádiid oktavuoha (Renägarförbundet). Åren 1993, 1997, 2001 deltog förbundet i Sametingsvalet. År 2005 ändrades Sametingets stadgar och organisationer fick inte längre delta i val till Sametinget.

Renägarförbundet är numera en renodlad rennäringsorganisation som företräder enskilda renägare. Det skiljer förbundet från Svenska Samernas Riksförbund (SSR) som företräder samer anslutna till samebyar och sameföreningar

Om upplägget för utredningen

Renskötselns utövare är enskilda företagare som redan i dag är hårt konkurrensutsatta. Deras målsättning är att även fortsattvis kunna leva på renskötseln och det finns därför en stor oro för samer som inte är medlemmar i en sameby ska ges samma rättigheter till jakt och fiske som de renskötande samerna.

Vad det gäller tidsplanen för delbetänkandet så är det bråttom med besked om vad som ska gälla. Det måste dock bli rättssäkert, vilket innebär att det finns en fara i om det blir för schablonmässigt. Med det sagt är en lagstiftning som skiljer ut vissa samebyar otänkbar – lagstiftningen måste vara generell. Att peka ut att en sameby skulle ha en sämre rätt än en annan sameby framstår inte som rättssäkert. Renägarförbundet tror inte att rättsgrunden är olika inom samebyarnas områden ovanför lappmarksgränsen. Det är också förvillande att koncessionsbyarna kallas för samebyar eftersom koncessionsbyar bedriver sin renskötsel med tillstånd av länsstyrelsen och inte på sedvana och urminnes hävd.

Om renskötseln och dess beståndsdelar

För en effektiv renskötsel krävs inte bara renar, utan renskötseln består tre ben – renen, jakten och fisket. Dessa tre ben hänger ihop och det är inte möjligt att bryta ut det ena utan att de andra påverkas.

Ett dåligt betesår ger sämre slakt och då måste rennäringen kunna förlita sig på husbehovsjakt och inkomster från jakt – såväl småvilt som älg – och fiske. Dessa inkomster är mycket viktiga. Att överföra rättigheterna till jakt och fiske till någon annan skulle därför innebära ett hot mot renskötseln i stort. Det skulle också innebära en överföring av egendomsskyddade rättigheter som i dagsläget hör till samebyn, något som knappast skulle accepteras i förhållande till någon annan näring. Ett sådant intrång kan inte betraktas som proportionerligt.

Förutom inkomstkällan från jakten och fisket är det viktigt för renskötarna att kunna styra den störning som renarna utsätts för när jakt och fiske bedrivs. Det är redan många idag som utnyttjar undantagstillstånd för färdsel till stugor och sjöar för att kunna ta sig till fjällen, utan att ta hänsyn till renarna.

Om förutsättningar för näringens bedrivande och för generationsväxling

Rennäringen diskrimineras i dagsläget i förhållande till andra näringar. Ett sådant exempel är statens subventionering av diesel till jordbruket, medan motsvarande subventioner inte ges till rennäringen, trots att man i lika hög grad är beroende av motordrift. Ett annat handlar om de pandemistöd som kom andra näringar till del. Trots att slakterierna sänkte ersättningen för renkött rejält så utgick inget stöd till rennäringen. Det kan knappast anses ligga i linje med regeringsformens stadgande om att det samiska folkets möjligheter att behålla och utveckla sin kultur ska främjas.

När det gäller odlingsgränsen har den gått från att utgöra ett skydd för rennäringen till att utgöra ett förfång. Syftet med odlingsgränsen var att skydda renbetesmarkerna däröver, men utöver att omfattande intrång medges så tolkas odlingsgränsen i dagsläget snarare som en nedre gräns som renarna inte får gå över.

En annan fråga rör samebyarnas sammansättning och röstregler. Det innebär att flera renägare med mindre antal renägare kan gå ihop och rösta ner den som driver rennäring för sin försörjning. Detta kan medföra en stor risk för renskötseln inom en sameby.

En annan fråga handlar om att generationsväxlingarna inom renskötseln blir allt svårare. För att kunna bygga upp en egen renskötsel är man närmast beroende av stöd med all administration som kringgärdar renskötseln i form av samråd, kontakter med länsstyrelsen och andra myndigheter m.m. Det krävs också kapital för att kunna starta upp med renar. Administrationen fortsätter

dessutom att öka, vilket sätter ett stort tryck på unga renskötare. Intrången på markerna har också gjort att markerna inte räcker till för alla som vill fortsätta med renskötsel och det skapar en konkurrens inom byarna.

En åtgärd som skulle kunna underlätta för generationsväxlingar är ett rennäringskonto likt det skogskonto som finns inom skogsbruket. I dagsläget utgör renen i praktiken pensionen, vilket innebär att man ofta har många renar när pensionsåldern närmar sig. Med ett rennäringskonto skulle medlen av avyttrade renar beskattas först när medlen tas ut. Det skulle ge en möjlighet att jämna ut inkomster mellan åren i stället för att koncentrera en stor del till pensionen.

Det är viktigt att se sambandet mellan den press som samer står under och ökningen av psykisk ohälsa, särskilt bland unga. Det finns studier som visar att självmorden bland unga renskötare har ökat. Nästan alla renskötarfamiljer har någon inom den nära släkten som har valt att avsluta sitt liv. Situationen är akut och det krävs akuta åtgärder.

Om samer utanför samebyarna

Renskötselrätten där jakt och fiske ingår är en upparbetad rätt med renen i centrum. Renskötaren har följt och följer renen och därmed också brukat land och sjöar. Det är med rensens vandringar som sedvanan uppstått. Historiskt sett har också de familjemedlemmar som inte kunnat eller velat delta i renskötseln kompenenserats på annat sätt, t.ex. genom tilldelning av mark eller hemman i samband med avvitrningen. Dessa marker besitts i dag av efterkommande släktingar med full äganderätt. Att ge dessa tillträde till renskötseln skulle innebära att renskötseln utsätts för en förnyad delning, gentemot släktgrenar som redan sedan tidigare har kompenenserats.

Renskötseln är inte heller bara en näring utan också en kultur. En person kanske har råd att köpa en renhjörd, men utan den traditionella kunskap som överförs från generation till generation, från renskötare till renskötare så är det inte en samisk näring. Grundläggande för renskötseln inom en sameby är dessutom samverkan. Man är helt beroende av samarbetet samebymedlemmarna emellan. Även i det hänseendet skulle det vara djupt problematiskt att ta ifrån samebyarna möjligheten att själva styra över vem som ska medges medlemskap i samebyn. I stället för krav på medlemskap kan en visad vilja att hjälpa till och bistå i arbetet öka möjligheterna för den som vill upptas som medlem.

När det specifikt gäller jakten och fisket så bedrivs renskötarnas eget jakt och fiske med kunskap om var renen befinner sig och om vilken påverkan detta kan

få för renarna. Det är också samma kunskaper som ligger till grund för de avlysningar som begärs. Att öppna jakt och fiske för samer utanför renskötseln skulle, utöver att utgöra en egendomsöverföring, innebära en risk för ökade störningar för renen.

När det gäller de mer avgränsningsmässiga delarna i frågan om den samiska tillhörigheten ska kunna utgöra en rättighetsbärare så är Sametingets röstlängd ett dåligt verktyg. Reglerna tillämpas i dagsläget mycket generöst, med konsekvensen att nästan vem helst betraktas som same.

Sammanfattningsvis skulle ett förhållningssätt från staten som innebär att man går in i samebyarna och disponerar om byarnas egendomar med motiveringen att staten själva har diskriminerat andra genom tiderna utgöra en grov diskriminering av samebyarna och dess medlemmar.

Om jakt och fiske

Den fria småviltsjakten medför stora störningar på renskötseln. Det tas ingen hänsyn till att renskötsel bedrivs på samma område som jakten. Det är därför viktigt att samebyarna ges kontroll över jakten och avlysningarna.

Ett annat problem handlar om när Sveaskog mot betalning upplåter jakt för tillresta jägare. Sveaskog tar inget ansvar för att informera dessa jägare om att det finns renskötsel i området och vad det innebär för jakten, något som borde kunna förväntas från ett helägt statligt bolag.

I dagsläget upplåts upp till 70 procent av samebyarnas jaktmarker till ortsbojaktlag. Jakttiderna för älg har dessutom utökats från 16 till 22 dagar för ortsbojaktlagen i Västerbotten. Det innebär fler jakt dagar för ortsbojaktlag och att samebymedlemmarnas jakt minskas.

När det gäller förvaltningen över jakten och fisket har samebyarna, precis som privata markägare, såväl kompetens som kapacitet att förvalta jakten. Att utgå från något annat är närmast kränkande. En annan sak är att förvaltningen kan kräva ett samarbete med andra byar, länsstyrelserna och forskningen.

När det gäller länsstyrelsernas förvaltning av jakten så brister det i enhetligheten vid beslut om avlysningar. I vissa län kan avlysningarna fungera väl medan det på andra håll inte fungerar alls. Begreppet en avsevärd olägenhet för renskötseln är också i sammanhanget ett alltför diffust begrepp och innebär i praktiken inget skydd. Inom skogsbruket ser man t.ex. en avsevärd olägenhet endast om renarna överhuvudtaget inte har tillgång till bete. Det räcker dock inte. Man kan

också fråga sig vem som ska avgöra vad som är att betrakta som en avsevärd olägenhet. I dagsläget avgörs detta av personer utan renskötselkompetens.

I dag sitter medlemmar från samebyarna med i olika förvaltningsgrupper men blir det ett röstningsförfarande så blir renskötseln regelmässigt nedröstad. Oavsett vad kommittén kommer fram till så måste renskötseln tillmätas en större betydelse i dessa sammanhang.

Om rovdjur

Rovdjuren är ett stort problem. Rovdjursersättningen är låg och samebyarna tvingas själva stå för merparten av de kostnader för skador som rovdjuren orsakar. Enligt 25 § tredje stycket RNL har renägaren/skötaren rätt att jaga rovdjur på samebyns marker men det tar länsstyrelsen ingen hänsyn till.

Om markintrång och turism

Det borde finnas ett skydd i rennäringslagen i form av en gräns för hur mycket intrång en sameby kan anses klara av. I dagsläget innebär nämligen den rättsliga prövningen av renskötseln i förhållande till allmänintresset att det senare närmast regelmässigt anses väga tyngre. Det blir ofta utfallet även när det helt saknas argumentation om varför.

Det behöver också finnas en medvetenhet om vilka konsekvenser ett beslut om avverkning får för rennäringen i stort. Utöver en direkt påverkan i form av minskade betesmarker kan en exploatering t.ex. innebära att endast två ungdomar av fem som vill gå in i samebyns rennäring medges tillträde. Genom statens beslut tvingas då tre ungdomar att lämna rennäringen.

På motsvarande sätt kan gödsling av skog få konsekvenser som inte är omedelbart synbara. Även om det ser ut som där finns bete så betar inte renen i gödslad skog. Det är också klart att renlaven konkurreras ut av annan vegetation efter gödsling.

Samråden med skogsbruket är inte några riktiga samråd utan har snarare karaktären av information. Att nå framgång vid dessa informationsmöten är mycket ovanligt förekommande.

När det gäller uppförande av vindkraftverk utgår visserligen ersättning för t.ex. skadeförebyggande åtgärder. Ersättningen tar dock inte hänsyn till de stora extra kostnader som uppstår vid exploateringen, ex att flytta renarna förbi parken, merarbete, förlust av bete osv

Turistverksamheten har ökat de senaste åren. I det hänseendet har hundspannsturism blivit ett stort problem. Det är i dagsläget helt fritt att etablera ett hundspannsföretag i renskötselområdet och flera tusen hundar kan röra sig till följd av detta på renbetesmarkerna. Företagen lutar sig på allemansrätten och inga tillstånd krävs, utan detta är en verksamhet som staten har släppt helt fri utan regelverk och tillstånd.

En del i den upplevelse som erbjuds är att hundarna skäller och ylar. Utöver att hundspannen skrämmar renarna från betesmarkerna så är skallen och ylandet som hörs över stora avstånd, mycket skrämmande för alla betesdjur. Hundspannsförarna kommer ofta från utlandet och pratar därmed inte svenska, vilket försvårar vid de konfrontationer som ibland uppstår.

Om staten nu ser sig som ägare av större delen av samebyarnas renbetesmarker har man också att ta ansvar för dem. Det kan t.ex. handla om att reglera skotertrafik, cykling, hundspannsverksamhet osv. I dagsläget är i stället i princip all färd på de renbetesmarker som står under statens disposition fri, vilket överhuvudtaget inte gäller på privata marker.

Om Samefonden

Samefonden fyller ingen funktion och bör avskaffas. Den intrångsersättning som Samefonden får, bör gå direkt till samebyarna.

Det finns också ett principiellt problem kring hanteringen av medlen i Samefonden. Vid finansieringen av andra intresseorganisationer, som t.ex. LRF, så erhålls statligt stöd. Renägarförbundet finansieras dock, utöver medlemsavgifterna enbart genom medel från Samefonden. Innebörden är att den egna intrångsersättningen finansierar verksamheten. Det utgör en djup orättvisa gentemot icke-samiska organisationer och visar också på hur staten ser intrångsmedlem i Samefonden som en statlig tillgång som man kan styra över.

Ska Samefonden finnas kvar ska fondens ledamöter inte endast utses av politiker. Även rennäringen ska ges mandat att utse ledamöter. Det skulle vara naturligt eftersom det är rennäringens intrångsersättning som fonden förvaltar.

Om hot och trakasserier

Under rättsprocessen med Girjas så ökade hat, hot och rasism. Detta fortgår, framför allt på sociala medier. Hat och hot har även tilltagit i samband med att utredningen tillsattes. Stöld av renar har ökat och även att medvetet köra på ren med fordon.

Hur det allmännas företrädare agerar påverkar också. Situationen har t.ex. förvärrats av att man på vissa håll politiskt har kampanjat på ett sätt som varit direkt eller indirekt inriktat mot rennäringen, t.ex. genom att hårt polarisera mot Girjasdomen eller genom löften om att släppa skoteråkningen fri.

Det behövs också tydligare regler för skoterkörning. Den fria skoterkörningen omfattas inte av allemansrätten.

Om uppdraget att utreda en förlikningsmekanism

Det finns en oro för att kommitténs uppdrag om att bedöma om en förlikningsmekanism bör inrättas kan medföra att man tvingas till en förlikningsprocess. När man i dagsläget tvingas till medling har det gått så långt att man inte längre har mer att ge. Då finns ingenting kvar att förlikas om utan man har redan gett allt man kan. Samma risk finns med en förlikningsmekanism. Ska en sådan införas måste den ta hänsyn till renskötseln och inte bara utgöra ett verktyg för markägare.

Deltagarna från Renägarförbundet har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

Svenska Samernas Riksförbund

Kommittén deltog vid Svenska Samernas Riksförbunds (SSR:s) ordförandekonferens. Kommitténs sekretariat uppfattade att deltagarna framförde bland annat följande.

Om en långsiktig hållbar renskötselpolitik

För att en renskötselpolitik ska vara hållbar på lång sikt måste riksdag och regering börja med att ta ställning till den grundläggande frågan: ska vi över huvud taget ha en renskötsel i Sverige?

Om svaret är ja måste riksdag och regering ställa sig frågan hur en fortsatt renskötsel ska kunna möjliggöras.

Det totala renantalet är i dag kraftigt sviktande och inte tillräckligt högt för att rensköterna ska kunna försörja sig på det. Variationerna i renantal handlar inte längre om normala fluktuationer över tid, på grund av exempelvis gynnsamma eller mindre gynnsamma betesår, utan beror på klimatförändringar och industriexploateringar. Som det ser ut i dag får renskötelsen alltid stå tillbaka för andra näringar och för den växande exploateringen av Sápmi. Under det senaste halvsekle har renskötelsen ständigt fått ge vika för majoritetssamhället.

Det är viktigt att man förstår att den nuvarande diskussionen om renskötelsens förutsättningar inte börjar i en verklighet där man börjar på noll. Med de exploateringar som redan har gjorts i renskötelsesområdet sammantagna med allmän bebyggelse, vägdragningar, järnvägsdragningar, rovdjursangrepp, jakt, fiske, cykling, hundspann, kitesurfning, helikopterturer och så vidare befinner sig renskötelsen i dagsläget på en nivå långt under nollpunkten. För en hållbar renskötsel skulle man snarare behöva diskutera förbättringar än i vilken utsträckning renskötelsen ska behöva utstå ytterligare intrång.

En hållbar renskötselpolitik borde utgå från renens rätt till markerna. Renens rättigheter borde genomsyra hela utredningen. Det är renen som rört sig över markerna sedan urminnes tid och som har upparbetat en rätt att beta och flytta sig. Samt den därtill hörande rätten för dess skötare att kunna försörja sig på jakt och fiske.

Renens rätt har upparbetats både på privat mark och statlig. Renen känner inte heller till några nationsgränser, lappmarksgränser eller odlingsgränser.

Renskötseln är den ursprungliga näringen i Sverige. Den kom före malm-brytningen och före skogsindustrin. Skulle man fråga svenskarna om den traditionella renskötseln är värd att bevara så skulle nog en majoritet tycka det, och då borde politikerna också ta ställning för renskötselns fortlevande. Den nya renskötsellagen borde leda till en förbättrad situation för renen, så att renskötarna kan fortsätta att förvalta sitt kulturella och historiska arv och föra det vidare till kommande generationer.

För att kunna bedriva en hållbar renskötsel i dag behöver renskötarna få förutsättningar att ge sina renar betesro. Det behöver ske genom att renskötarnas traditionella kunskaper om renarnas rörelse- och beteendemönster respekteras. Det finns ingen som är bättre eller mer lämpad att uppfatta vad som är en väsentlig olägenhet för renskötseln än renskötarna själva. För att skapa betesro behöver renskötarna ges möjlighet att under känsliga perioder freda sina renar från rovdjur, turism, jakt och andra störningsmoment.

Renens och renskötarnas behov kan inte vägas mot majoritetssamhällets behov. I en sådan situation är renen alltid dömd att förlora. Den typen av avvägningar är inte heller förenliga med Sveriges folkrättsliga åtaganden. Man kan nämligen inte göra proportionalitetsavvägningar där man lägger ett urfolks möjlighet att behålla sin kultur i ena vågskålen och monetära effekter för majoritetssamhället i den andra.

En långsiktigt hållbar renskötselpolitik måste utgå från att renskötseln är skyddsvärd både som kultur och som näring. Utifrån ett näringsperspektiv är det anmärkningsvärt att renskötseln inte är jämställd med andra näringar i Sápmi. Gentemot andra näringsverksamheter skulle den typen av intrång som accepteras i förhållande till renskötseln aldrig godtas.

Inte heller skulle det accepteras att man minskar andra företags förmögenhetsmassa på det sätt som man gör för rennäringen. Länsstyrelsen får enligt rennäringslagen fatta beslut om ett högsta renantal inom en sameby. Det innebär att länsstyrelsen också kan besluta om att renantalet ska sänkas, det vill säga att ett stort antal renar plötsligt måste slaktas. Länsstyrelsens beslut innebär alltså ett statligt beslut en kraftigt minskad förmögenhetsmassa för samebyns medlemmar.

Det är för övrigt rent allmänt svårt att förstå hur till exempel en exploatering *inte* kan anses utgöra en avsevärd olägenhet för renskötseln när den får

konsekvensen att länsstyrelsen fattar beslut om minskat renantal på grund av begränsade betesmarker.

För vindkraftsparker och andra industrietableringar finns inte heller några motsvarande tak för hur stor näringsverksamhet eller hur stort kapital man får ha. Det finns inget tak för maximalt antal vindkraftverk som får byggas i Sápmi, eller något tak för maximalt antal turister eller rovdjur. Men ett tak för högsta antal renar finns, och det ser ungefär likadant ut som det alltid sett ut fastän intrången är så många fler i dag.

Om hat och hot mot renskötare

Det politiska läget i dag i många delar av Sápmi innebär att man som renskötare inte lever i någon särskilt trevlig eller förstående omgivning. Det förekommer hatbrott och vedergällningar från orsbor i samband med att samebyar hävdar sina rättigheter eller förklarar sina behov i olika sammanhang. Ungdomar som verkar inom renskötseln vågar inte berätta att de kommer från renskötarfamiljer. Det finns en allmän opinion om att samebyarna är i vägen, att de hindrar samhällsutvecklingen och att de är ständiga nejsägare, vilket kan skrämja samebyarna till tystnad. Skulle den här utredningen föreslå förslag som gynnar renskötseln kommer det på lång sikt vara bra för hela Sverige, men på kort sikt förmodligen leda till kraftiga lokala reaktioner i form av hot och hat, polemiserande retorik och liknande, som man måste ha politisk beredskap för. Politikerna måste våga ta ansvar för och fatta kontroversiella beslut i de här frågorna.

Samebyarnas medlemmar har alltid, både i nuvarande och tidigare lagstiftning, haft jakt- och fiskerätt på såväl statlig som privat mark. De samiska fiskerättigheterna respekteras för det mesta av både orsbor och sportfiskare. Sportfiskarna är en stor rörelse, större än jägarrörelsen, men det är en rörelse med en konstruktiv retorik och god dialog med samebyarna. Fisket orsakar därför sällan konflikter. Vad som däremot orsakar många konflikter lokalt är frågor om jakt. Vissa lokala jägarförbund har ett mycket aggressivt tonläge. Det kan därför vara svårt för en enskild sameby att gå ut och hävda sina rättigheter till jakt och fiske, eftersom det skapar så upprörd stämning lokalt.

Mediernas roll i det här är problematisk. Beroende på hur medier vinklar sina reportage om den här utredningens förslag kan stämningen komma att jagas upp lokalt och rasistiska idéer riskerar att få fäste. Av väsentlig betydelse i det sammanhanget är att många svenska medborgare är väldigt okunniga om

samisk historia och kultur, och om de rasistiska övergrepp som samer utsatts för historiskt, med skullmätningar och liknande. Många tror att jakten är en allemansrätt eller att det är ett nytt påhitt att ge samebyarna inflytande över jakten, när en samisk förvaltning av jakten i själva verket är en återställning till hur det var fram till 1993. Okunnigheten kan ha att göra med att man i svenska skolor inte får någon utbildning alls om samisk kultur och historia – däremot om andra länders urfolk. Det är anmärkningsvärt att franska turister som besöker Sápmi är mer insatta i vad som gäller för urfolket samerna än vad svenskar är.

I Kiruna kommun är motsättningarna mellan renskötarna och lokalbefolkningen särskilt starka, och det beror bland annat på att det i Kiruna kommun ibland bedrivs en minoritetsfientlig politik. Ett belysande exempel är hur personal vid ett äldreboende som inrättats för att vara samisktalande förbjudits att tala samiska. Kommunledningen i Kiruna tar aldrig ställning för sina renskötare utan alltid för andra orsbor och för jägarlobbys intressen. Det lokala jägarförbundet i Kiruna är heller inte intresserade av en dialog kring hur jaktvillkoren ska se ut efter Girjasdomen.

Det finns också flera kommuner där dialogen mellan kommun och samebyar fungerar bra och där politikerna faktiskt tar ansvar för tonen i det politiska samtalet. Ett sådant exempel är Malå kommun där kommunledningen har som uttalad målsättning att prata *med* kommuninvånarna, inte *om* dem. Ett annat exempel är Arjeplog, där samebyarna har en regelbunden dialog med orsbor och lokalt näringsliv om både jakt, skoteranvändning, olika turism-satsningar och andra frågor.

Om rovdjurs- och djurskyddspolitik

I svensk rovdjurspolitik är en utgångspunkt att vargar, björnar och andra rovdjur har rättigheter och är skyddsvärda. Samhället lägger stora resurser på att lagföra och bestraffa brott mot rovdjur.

Motsvarande syn på renen som skyddsvärd saknas. Brott mot renar är också lågt prioriterade, fastän brotten dessutom alltid riktas mot renskötarna. Att plåga och döda renar ses som stöld eller skadegörelse, vilket innebär att det är oprioriterad brottslighet som varken utreds, lagförs eller bestraffas.

Statens politik får också konsekvenser för renskötarnas möjligheter att ge renen ett gott liv. När renar svälter till följd av bristen på betesmarker så

riskerar renskötaren en anmälan för djurplågeri. Detta trots att det är statens rennäringspolitik som orsakar den betesbrist som gör att renarna svälter.

Om intrång i rennäringen

Huruvida ett intrång i renskötseln är tillåtet eller inte beror på om det innebär en avsevärd olägenhet för renskötseln (30 § rennäringslagen). Rent faktiskt är det dock aldrig något som bedöms utgöra en avsevärd olägenhet när det blir en prövning enligt bestämmelsen. Dessutom varierar tillämpningen av bestämmelsen och ibland använder till och med regeringen rekvisitet ”avsevärd olägenhet” i förhållande till renskötseln i *hela Sverige*, dvs. på makronivå, och inte i förhållande till den enskilde renskötarens eller samebyns verksamhet. Så länge ett intrång måste innebära en avsevärd olägenhet för renskötseln i hela Sverige för att vara otillåtet kommer inga exploateringar någonsin att kunna hindras med stöd av bestämmelsen.

Redan den nuvarande situationen för renskötarna i Sverige innebär en avsevärd olägenhet för renskötseln. Som har angetts ovan befinner sig samebyarna redan i ett minusläge i förhållande till hur det historiskt har varit – gränsen för vad renskötseln kan tåla har passerats.

Samebyarna deltar vid olika samråd kring intrång i renskötseln åtminstone någon gång i veckan. Till samråden går man alltid med en klump i magen. Resultatet av ett samråd är aldrig positivt för samebyn – inga vinster finns att få, utan det handlar alltid om hur mycket betesmark man ska förlora. De exploaterande bolagen kommer heller aldrig vara nöjda. Det ligger i ett vinstdrivande bolags natur att det är omätligt – det spelar ingen roll om bolaget går med god vinst, eftersom det har som inneboende syfte att alltid göra *mer* vinst, vilket innebär att bolaget alltid anser sig behöva ta mer mark i anspråk.

Inom skogsbruket finns det goda möjligheter till vinst utan att samtidigt göra intrång i renskötseln. Genom ett kontinuitetsskogsbruk i stället för kalhyggen kan vinst genereras samtidigt som värdefull betesmark finns kvar. Ett kontinuitetsskogsbruk är dessutom ekonomiskt fördelaktigt för skogsbolaget på lång sikt och fördelaktigt för hela samhället ur klimatsynpunkt.

Renskötseln och skogsbruket behöver alltså inte komma i konflikt. Men eftersom skogsföretagen söker maximal vinst på kort sikt så ökar de hela tiden produktionstakten och gör sig beroende av ett trakthyggesbruk som

bygger på stora kalhyggen. Kalhyggena förstör betesmarkerna för renarna under mycket lång tid.

Under den senaste tiden har avverkningstakten ökat något oerhört, vilket sannolikt beror på att EU flaggar för ändringar av skogsbruksreglerna. I det sammanhanget kan nämnas att Skogsutredningens förslag om att skydda fjällnära skog genom att låta markägarna byta ut sådan skog mot statligt bolagsägd mark som inte är fjällnära innebär en stor risk för renskötseln. De enskilda markägarna som får utbytesmark kanske inte alls är FSC-certifierade, eller så handlar det om mindre arealer så att det inte finns någon samrådsplikt för markägaren. Även om förslaget kan ge fördelar för de fjällnära samebyarna så innebär det därför stora risker för skogssamebyarna.

Eftersom samebyarna inte får någon ersättning för att delta vid samråd, och dessutom har begränsad möjlighet att betala rättegångskostnader för att tvista om intrång eller om andra rättigheter, förekommer det att samebyar förlorar sina rättigheter enbart på grund av bristande ekonomiska resurser. SSR är byarnas gemensamma organ och kan inte ligga ute med ersättning för rättegångskostnader i tvister som rör enskilda byars egna frågor. Det behövs ett system där samebyar får ersättning för deltagande vid samråd och för juridiska ombud i tvister. Ett sådant system har också Sverige rekommenderats att införa av ett antal folkrättsliga organ.

Om samebymedlemmars skadeståndsansvar

Med den nuvarande lagstiftningen har renen rätt att röra sig över privat mark, men samebyarna har strikt skadeståndsansvar för de skador som orsakas av renar under vissa perioder av året (90 § rennäringslagen). Markägare har i det sammanhanget inget ansvar att själva bidra till skydd av sina marker. Som exempel kan man bygga en vacker och dyrbar trädgård vid sin fritidsstuga i skogen, men låta bli att bygga staket runt den. Om renar som sedan orsakar kostsamma skador på trädgården blir renägaren skadeståndsskyldig. Här borde krav kunna ställas även på fritidshusägare om att skydda sina trädgårdar.

Om utredningens upplägg

Det är oerhört viktigt att kommitténs ledamöter och sekretariat besöker flera olika samebyar på plats och bildar sig en egen uppfattning om hur en renskötares vardag ser ut. Annars är det svårt att förstå renskötselns villkor, och

dessutom svårt att förstå varför renskötseln som kultur är så viktig och skyddsvärd.

Det är oroande att kommitténs ledamöter nu ska besluta över renskötarnas huvuden om renskötarnas egna privata rättigheter. Man kan fråga sig om det ser ut så när andra lagar ska ses över. Det är dessutom oroande att småviltsjakt – som ju är ett fritidsnöje för allmänheten – vägs mot samebyarnas privata egendomsrättigheter.

Samebyarna är även oroande över det regeringsuppdrag som lämnats till Sametinget. Många känner en misstro mot Sametinget eftersom där finns partier som bedriver en politik som inte tar hänsyn till renskötselrätten som egendomsrätt.

Om en samisk jakt- och fiskeförvaltning

Om det skulle bli så att rättigheterna till jakt och fiske återställs för samtliga samebyar, det vill säga som för Girjas, så är en möjlighet att samebyarna går ihop i större gemensamma områden för förvaltningen av upplåtelseerna med gemensamma regelverk via NatureIT. Det kan också öppna upp för en dialog med kommuner och lokala jaktlag och fiskare om hur villkoren för ett fungerande och förutsebart system kan se ut.

I många fjällområden räknar ortsborna redan med att det kommer att bli så inom de närmsta åren. En samisk förvaltning av jakt och fiske skulle utgå från renens behov av betesro och från att hållbart förvalta de resurser som naturen ger, eftersom dessa inte är obegränsade. Den som upplåter jakt och fiske och de som jagar och fiskar behöver ta ansvar för att fiske- och viltstammar hålls i balans. Syftet med en samisk förvaltning handlar inte om att utestänga ortsborna från fjällen, utan samebyarna är fullt införstådda med att möjligheten att jaga och fiska i fjällen är en viktig del av den norrländska livsstilen och ett viktigt skäl till att man bor i Norrland. En samisk jakt- och fiskeförvaltning skulle också kunna gagna lokalsamhällena.

Företrädare för SSR har fått ta del av anteckningarna och har getts möjlighet att komma med synpunkter på innehållet.

